

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-393-4-28>

**«POST-» STAGES AS THE PERIOD OF FORMATION
OF THE NATIONAL SPACE IN MODERN CULTURE**

**СТАДІЇ «ПОСТ-» ЯК ПЕРІОД ФОРМУВАННЯ
НАЦІОНАЛЬНОГО ПРОСТОРУ В СУЧАСНІЙ КУЛЬТУРІ**

Strylchuk O. S.

*Doctor of Philology,
Lecturer at the Department of Music
History and Musical Ethnography
Odesa National A. V. Nezhdanova
Academy of Music
Odesa, Ukraine*

Стрильчук О. С.

*кандидат мистецтвознавства,
викладач кафедри історії музики
та музичної етнології
Одеська національна
музична академія
імені А. В. Нежданової
м. Одеса, Україна*

Формування самостійного національного простору у культурі є доволі широким історичним явищем, яке навряд чи можна охопити цілком. Проте можна означити певні проблемні сторони, процеси та тенденції, що пов'язані з його сучасними проявами та зумовлені кризовими явищами у стані суспільства. У цьому сенсі є деякі паралелі у кризових симптомах та способах їх подолання між «постюгославським» та «пострадянським» українським суспільством, адже обидва опинилися в умовах переосмислення державних засад та самого розуміння державності, що потребувало суттєвого розсування меж національної самосвідомості.

Однією з необхідних умов переоцінювання національного досвіду постає пошук нового контексту його сприйняття й розгляду, що, на стосується усіх напрямів гуманітарного знання. Зокрема, це переосмислення минулого досвіду та пов'язаних з цим спроб вибудувати творчі/мистецькі та наукові традиції, теоретичного/наукового підґрунтя національної культури та її світових комунікативних зв'язків, оскільки ніщо в «планетарному просторі» людської культури не може розвиватись ізольовано. Так само на сьогодні українське музикознавство знаходить свої національні орієнтири не відірвано від минулого досвіду європейської / світової культури, але разом з нею. Це сприяє формуванню тенденції до відкритості системи знань українських науковців, їх активному професійному спілкуванню, зростанню можливості займати чільне місце у сучасному мистецькому просторі.

Прикладом гуманітарного діалогу у відкритому просторі культури може служити українське мессіанознавство, що вже має власне науково-

дискурсивне поле – тобто та галузь української науки, яка зумовлена вивченням творчості французького композитора ХХ століття Олів'є Мессіана. Звертаючись до творчості цього майстра, необхідно було вибудувати певну систему, визначити ключових авторів та наукові події, навколо яких складатиметься дискурсивне поле. Логічним було почати з постаті самого композитора, який викладав поряд з композицією й низку теоретичних дисциплін, та з появи відносно діяльності Мессіана поняття «школи». На прикладі педагогічного метода Мессіана можна побачити, що це поняття не завжди точно відображає процеси, які за ним стоять. У композитора в класі була велика кількість учнів, але ніхто з них не перейняв безпосередньо композиторський метод вчителя. Його учні вчилися не стільки основам техніки вчителя, скільки тому, як йти власним шляхом. Мессіан свідомо не нав'язував учням свої творчі та композиційні ідеї, а тяжив до розвитку індивідуальності в кожному з них. Через це доцільним було б поставити питання, чи варто називати його вихованців «школою Мессіана». Для нього була важлива школа як спосіб возз'єднання ретроспективи (опора на традиції) і перспективи. На цьому прикладі можна побачити, що явище школи потребує оновлення та розширення, оскільки сучасні методи науково-творчого спілкування виходять за рамки традиційного його розуміння.

Та якщо розглядати всю творчу діяльність Мессіана загалом: композиторську, викладацьку і виконавську, то можна побачити, що наукове дискурсивне поле навколо нього народжується саме з творчого діалогу. Й важливу роль в цьому відіграють учні Мессіана (наприклад, бельгійський музикознавець Harry Halbreich) й ті виконавці, з якими композитор співпрацював за життя. Найстарший серед них – британський композитор, піаніст і музикознавець Sherlaw Johnson. Він був активним виконавцем Мессіана й автором першої значної публікації про нього (1975) [6]. Британський піаніст і музикознавець Шеффілдського університету Peter Hill також окрім виконання творів Мессіана є співавтором (разом з Nigel Simeone) одного з ключових біографічних видань [5] з фотографіями з сімейного архіву. Варто зазначити, що ця праця не обходить жоден дослідник, який звертається до біографії Мессіана, що робить її важливим ланцюгом дискурсивного поля. Напередодні столітнього ювілею Мессіана відбулось безліч різноманітних тематичних заходів, які об'єднали однодумців, з одного боку, а з іншого, окреслили коло основних акторів мессіанознавчого наукового простору. У 2005-2006 роках в Бостоні Andrew Shenton, вчений з Шеффілдського університету, організував міжнародну конференцію, присвячену імені Мессіана, на якій виступали з доповідями Peter Hill та Nigel Simeone; у 2008 році Andrew Shenton у співдружності з Бірмінгемською консерваторією і Королівською консерваторією Шотландії організував міжнародний симпозіум, присвячений Мессіану (Messiaen 2008

International Centenary Conference). В цьому ж році в Монреальському університеті пройшов фестиваль «Осінь Мессіана», який включав наукові семінарські зустрічі та концерти. Виконавські ювілейні фестивалі пройшли в Лондоні та Чикаго. З 2011 року у Франції щоліта в місцевості Меїє проходить фестиваль імені Мессіана, що включає різні заходи: концерти, круглі столи, семінари, прогулянки, конференції, а також концерти-портрети інших сучасних композиторів. У 2015 році пройшов фестиваль в Ітаці при Корнелльському університеті під назвою «Environns Messiaen: Nature Rendered at the Keyboard». Крім концертів, форумів, лекцій, дискусій та майстер-класів, в орнітологічному корпусі університету виконували музику Мессіана під живий спів птахів. Також вдалою формою комунікації став фонд імені Мессіана (Messiaen Foundation, 1995), на сайті якого розміщені посилання на безліч публікацій стосовно композитора, проте вони ніяк не систематизовані та не вибудовані за якоюсь ієрархією. Американський музикознавець і органіст Vincent Benitez спробував систематизувати в один науково-інформаційний довідник всі наявні (опубліковані) матеріали: лекції, статті, відгуки, лібрето, педагогічні роботи, передмови до його робіт, бесіди, публікації в пресі, монографії, збірки статей, перелік першоджерел і дискографії [1; 2], проте цей довідник вийшов доволі об'ємний, й у друкованому вигляді застарів перш, ніж він був виданий. А все через те, що Vincent Benitez не вибудовував ієрархію цих робіт за жодною ознакою. Наприклад, дискурсивне поле навколо Мессіана умовно можна розділити на три різновекторних напрямки: історіографічний, виконавський та аналітичний. Й останній виявляється ключовим, оскільки систематизує та аналізує попередні. До цього вектору були віднесені музикознавці, які займалися науковою діяльністю професійно та отримали науковий ступінь (PhD) у 2000-х роках – це Christopher Dingle, Robert Fallon, Andrew Shenton, Yves Balmer, Christopher Murray, Stefan Keym. Саме до їх досягнень можна зарахувати створення міжнародного наукового дискурсу, присвяченого Мессіану. Загальне наукове поле формується в результаті взаємного рецензування, підготовки спільних видань, участі в закордонних конференціях та фестивалях. Так, Christopher Dingle був організатором конференцій, присвячених Мессіану (у 2002 році – це Міжнародна конференція в Шеффільді, у 2008 році – в Бірмінгемській консерваторії, до 100-річчя від дня народження композитора), виступав з науковими доповідями на конференціях Environns Messiaen: Nature Rendered at the Keyboard (Нью-Йорк, 2015) і 49th Annual Conference (2013, Лондон). Разом з Robert Fallon, він як укладач/редактор та співавтор, видав двотомну збірку статей «Messiaen Perspectives» [7; 8], зібравши в цьому виданні роботи провідних мессіанознавців (Christopher Murray, Yves Balmer, Christopher Dingle, Robert Fallon), а також багатьох інших дослідників. Цей спільний «міжконтинентальний» двотомник демонструє готовність авторів до співпраці та окреслює коло музикознавчого

дискурсивного поля (присвяченого творчості Мессіана). У 2017 році вийшла спільна робота Yves Balmer, Thomas Lacote (французького органіста і композитора) та Christopher Murray [9]. Ця робота стала продовженням багатьох спільних статей молодих вчених. Robert Fallon, який є одним з найвидатніших вчених американського континенту, також не обмежувався дослідженням Мессіана і брав участь у багатьох видавничих проєктах, одним з яких і є «Messiaen Perspectives». Він також виступав з науковими доповідями на конференції *Environs Messiaen: Nature Rendered at the Keyboard*, брав участь в *University of Chicago's Messiaen Festival (2008)* [3; 4].

Тож на прикладі побудови дискурсивного науково-дослідницького поля навколо французького композитора Олів'є Мессіана можна побачити певні методичні засади, інструменти та форми створення певного національного культурного простору, який дозволяє долати небажані ефекти ізольованості та відокремленості, притаманні культурній свідомості у стадії «пост-», сприяти включенню певного національного осередку до більш широкого культуротворчого процесу.

Література:

1. Benitez V. *Olivier Messiaen: a research and information guide*. Routledge, 2008. 334p.
2. Benitez V. *Olivier Messiaen : a research and information guide*. New York : Routledge. 2017. 382 p.
3. Fallon R. *Birds, Beasts, and Bombs in Messiaen's Cold War Mass*. *The Journal of Musicology*, Vol. 26 No. 2, 2009. P. 175–204. doi: 10.1525/jm.2009.26.2.175. URL: <https://www.yumpu.com/en/document/read/26273859/birds-beasts-and-bombs-in-messiaens-cold-war-mass>
4. Fallon R. *Book Reviews*. *Tempo*, 62 (246). 2008. P. 67–80.
5. Hill P., Simeone N. *Olivier Messiaen*. Paris: Fayard. 2008. 592 p.
6. Johnson Sh. *Messiaen*. University of California Press, 1989. 232 p.
7. *Messiaen Perspectives 1: Sources and Influences*. Ed. by Christopher Dingle and Robert Fallon. Ashgate, 2013, 392 p.
8. *Messiaen Perspectives 2: Techniques, Influence and Reception*. Ed. by Christopher Dingle and Robert Fallon, *Music and Letters*. Ashgate, 2013, 464 p.
9. Yves Balmer, Christopher Brent Murray, and Thomas Lacôte. *Le Modèle et l'invention: Messiaen et la technique de l'emprunt*. Lyon: Symétrie, 2017. *Twentieth-Century Music*. 2019;16(2):359-362. doi:10.1017/S1478572219000227.